

KÖKEN BİLİMLİK ÇÖZÜMLEMELER- II: *kişne-*, *işit-*, *emek*, *silk-*

Etymological Analysis- II: kişne-, işit-, emek, silk-

Erol GÜNGÖRDÜ*

Gazi Türkiyat, Güz 2017/21: 75-83

Öz: Türkiye Türkçesi söz varlığında, köken açıklaması tutarlı bir biçimde ortaya konmamış öğeler arasında *kişne-*, *işit-*, *emek*, *silk-* kelimelerini de görebiliriz. Türkçenin köken bilimi sözlüklerinde bu kelimelerin yapısına ya değinilmemiş ya da yapılan köken açıklamaları inandırıcı olmaktan uzak olmuştur. Tarihî –karşılaştırmalı Türk dili çalışmaları, söz konusu kelimelerin kökenini tatmin edici bir biçimde açıklamaya imkân verir.

Anahtar Kelimeler: *kişne-*, *işit-*, *emek*, *silk-*, köken bilimi.

Abstract: In Turkey Turkish vocabulary, we can see the words “*kişne-*, *işit-*, *emek*, *silk-*” among the etymologies of elements which are not presented consistently. In etymological Turkish dictionaries, either the structure of these words have not been told or the etymological explanations are far from being persuasive. Historical –comparative Turkish language studies enable to explain the etymology of the mentioned words satisfactorily.

Keywords: *kişne-*, *işit-*, *emek*, *silk-*, etymology.

Türkiye Türkçesinin söz varlığında yer alan öz sözlerin köken açıklamalarını yaparken tarihî-karşılaştırmalı bir yöntem izlemek, çoğu kez sağlıklı değerlendirmeler yapmamız imkânını verir. Bu makalede inceleme konusu yaptığımız *kişne-*, *işit-*, *emek* ve *silk-* kelimeleri bu yöntemin ışığında çözümlenmiştir. Tarihî-karşılaştırmalı Türk dili araştırmalarının bize daima hatırlattığı en önemli husus, tarih boyunca ne denli çok kollara, dallara ayrılırsa ayrılısın, Türk dilinin görkemli bir bütün olduğu gerçeğidir.

kişne-

Tarihî ve çağdaş Türk dili alanlarında bu eyleme ilişkin başlıca veriler şunlardır: Krh. *kişne-* –‘kişnemek’ (Ercilasun ve Akkoyunlu 2014: 724), Kıpç. *kişine-* –‘(atlar için) kişnemek, (insanlar için) kahkaha ile gülmek’ (KıpçTS: 150), *kişne-* –‘kişnemek’ (KİF: 541), Harz. *kişne-* –‘kişnemek’ (KTSV: 167), Çağ. *kişne-* –‘kişnemek’ (ML: 74), Osm. *kişne-* –‘atlar sahîl etmek, dişiyi duyan hayvan bağırarak, kişirdi etmek’ (LO:241), *kişne-* – ay. (LL: 434), TT *kişne-* –‘(at) ses çıkarmak’ (MBTS: 1716), Azb. *kişne-* 1. ‘kişneme sesi çıkarmak’; 2. mec. ‘uğultu sesi çıkarmak; uğuldamak’, *kişnerti* 1. ‘atın çıkardığı ses,

* Yrd. Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Ankara/TÜRKİYE. erolg@gazi.edu.tr
Gönderim Tarihi: 10.11.2015. Kabul Tarihi: 24.02.2017.

kişneme'; 2. 'uğultu, şiddetli ses' (AzbtS: 773), Gag. *kişne-* 'kişnemek' (GagTS: 152), Türkm. *kişne-* '(at) kişnemek' (Türkm-Türk S: 412), Kırg. *kişene-* 'kişnemek' (KırgS: 475), Başk. *kişne-* ay., Nog. *kisine-* ay., Kry. *kişne-*, *kişine-*, *kisne-* ay. (KİF: 541), Kzk. *kisine-* 1. 'kişnemek'; 2. mec. 'kahkaha atmak' (Kzk-TürkS: 265), Kkalp. *kisne-* 'kişnemek' (KkalpTTS II: 355 -356), Kzn. *küşne-* 1. 'kişnemek, ses çıkarmak'; 2. 'katılarak gülmek' (KznTTS: 132), Krç.-Malk. *kişne-* 'kişnemek' (Krç-MalkTS: 266), Kmk. *kişne-* 'kişnemek' (KmkTS: 179), YUyg. *kişne-* 'kişnemek' (YUygTS: 201), Alt. *kişte-* 'kişnemek' (Alt-TürkS: 113), Tel. *kişte-* 'kişnemek' (TelS: 59), Hks. *kiste-* 'kişnemek' (ÖHTS: 251), Şor. *kişte-* 'kişnemek, at kişnemek' (ŞorS: 52), Tuv. *kişte-* 'kişnemek' (TuvTS: 69), Çuv. *kişen-* 'kişnemek' (Çuv-TürkS: 110), Saha. *kistä-*, *kistiä-* ay., SUyg. *kiste-* ay. (VEWT: 273) <*kişne- ;krş.Kırg.este-'esnemek' (KırgS:341), Alt.este-ay. (Alt-TürkS:85), Tel.este-ay. (TelS:38).

Türkçenin köken bilimi sözlüklerinde *kişne-* eyleminin yapısına ilişkin değerlendirmeler şu şekildedir: Clauson (EDPT: 754) ve Räsänen (VEWT: 273) herhangi bir görüş bildirmemişlerdir. Gülensoy (KBS: 529), **kişne-* şeklinde bir taban tasarlamış, Nişanyan ise (SS: 329), '*Farsçadan erken bir alıntı düşünülebilir*' diyerek oldukça cüretkâr bir açıklama yapmıştır. Sevortyan sözlüğünde bu eylem için **kiş* kökü tasarlamının ötesine gidilememiştir (ESTY VI: 80). Eyuboğlu (2004: 419) ise eylemin kökünü *kiş* yansıma sözü olarak doğru tahmin etmiştir. Onun Anadolu ağızlarından derlediği şu tanıklar önemlidir: *Aygır gibi ne kişirder durursun?*, *kiş kiş etme* '*kişner gibi konuşma*', *oğlan kızı gördü kişirdedi* '*oğlan kızı gördü, aygır gibi kiş kiş etmeye başladı/kişnedi*'.

Eyuboğlu'nun sunduğu *kiş*, *kişirde-* (< *kişir+* de- <*kişir* < *kiş+ir* < *kiş*) kelimelerinin yanı sıra Osm. *kişirdi* 'kişneme' (TarS IV: 2586) <*kişir+di*, *kişirdi* ay. (LL: 434) kelimesi, Çağ. *kişne-* 'atlar ańsırmak, kişirdi etmek' (ŞS: 266) açıklaması ve Şor. *kiş* 'kişneme sesi' (ŞorS: 52), *kişne-* eyleminin kökünün yansımali oluşunun kesin delilleridir. *Kişne-* eylemi şu şekilde çözümlenebilir: *kişne-* < **kişin+e-* < **kişin* < **kiş+in* < *kiş*. **Kişin* yansıma tabanının yapısında yer alan +*in* ekinin başka türemelerine örnek olarak şu yansımali eylemler verilebilir: *çarna-* 'cıldamak' (KmkTS: 99), Kırg. *çatına-* 'çatırtı ile çatlamak' (KırgS: 255), Kzk. *sarna-* 1. 'çok, durmadan konuşmak'; 2. '(hasta) inlemek'; 3. 'rüzgâr, fırtına) uğuldayarak esmek' (Kzk-TürkS: 469) <*sarın* 'su, rüzgar vb. şeylerin çıkardığı ses' (Kzk-TürkS:471).

işit-

Eski Türkçe çağında söz başı ünlüsü /e/ olarak tanıklanan bu eylemin, daha sonra /i/ ünlüsüyle başlayan örneklerine de sık sık tesadüf olunur: Kök Türk. *eşid* --*eşit* - 'işitmek' (OrhTG: 244), Uyg. *eşid-* 'işitmek, duymak' (AY:93), Krh. *eşit* - 'işitmek, duymak' (Ercilasun ve Akkoyunlu 2014: 647), Kıpç. *eşit* --*işid* --*işit* --*yeşit* - 'işitmek, duymak' (KıpçTS: 76;116;319), *işit-* 'işitmek' (KİF: 484), Harz. *işit* -1. 'işitmek, duymak';

2. 'dinlemek' (HATS: 269), *işüt-* ay. (HATS: 270), *êşit --eşit* – ay. (HATS: 180), Çağ. *êşit -~eşit -'işitmek'* (ÇağTS: 349), *işit-* 'işitmek, duymak' (ÇağTS: 545), Osm. *işit -'sezinmek, duymak'* (OYTSV: 1000), TT *işit-* 1. 'kulak yoluyla duymak'; 2. 'haber almak, öğrenmek'; 3. 'dinlemek'; 4. 'birisinden kötü söz duymak, azarına mâruz kalmak'; 5. 'kulakları duymak' (MBTS: 1464) Türkm. *eşit-* 'işitmek, duymak' (Türkm-TürkS: 206), Kzk. *esti-* 1. 'duymak, işitmek'; 2. 'dinlemek, anlamak'; 3. 'haberdar olmak, öğrenmek' <*esit*->(göçüşme), *esit-* 'duymak, işitmek' (Kzk-TürkS: 146), Kkalp. *esit-* 1. 'duymak, işitmek'; 2. 'haberdar olmak' (KkalpTTS II: 138-139), Kzn. *işët-* 'işitmek, duymak' (KznTTS: 122), Kry. *eşit-* 'işitmek, duymak' (Kry-TürkS: 62), Krç-Malk. *eşit-* 'duymak, işitmek' (Krç-MalkTS: 196), YUyg. *işit-* 'işitmek, duymak' (YUygTS: 180), Özb. *eşit-işitmek'* (Özb-TürkK: 119), Hks. *işit-* 'işitmek, dinlemek' (ÖHTS: 227), Saha. *ihit -'işitmek'* (Türk-SahaS: 132)<**işit-*.

İşit- eyleminin kökeni ile ilgili olarak köken bilimi sözlüklerimizde (EDPT: 257; KBS: 441; SS: 276; VEWT: 51; TETTL: 747) herhangi bir açıklama yapılmamış, Eyuboğlu ise bu eylemi sözlüğüne almamıştır. Sevortyan sözlüğünde *eşit--işit-* eyleminin *eş--iş-* 'duymak, işitmek, dinlemek' köküyle ilgilendirilmesi doğru olmuştur (ESTY I: 319).

Hks. *is-* 'dinlemek, duymak' (ÖHTS: 227), *iskir-* 1. 'bildirmek'; 2. 'haber vermek' <*is-kir-*, *ispes* 'söz dinlemez' (ÖHTS: 228)< *is-pes*, *istil-* 'işitilmek, duyulmak' (ÖHTS: 229) verileri *işit* – eyleminin gövde olduğunu tanımlar niteliktedir: *işit-* <*iş-it*. Çuv. *itle-* 'işitmek' (Yılmaz 2002:136), *itle-* 'dinlemek, işitmek, işitilmek' (Çuv-TürkS: 83), *itle-* 'dinlemek, kulak vermek' (ÇuvS: 56)<*ilt -le-*(sıklık bildiren ek) eyleminin tabanını oluşturan **ilt* – de tıpkı *işit* – gibi -(X)t- ekiyle pekiştirilmiş bir biçimdir: **ilt* <**il-t*. Türk dilinin tarihî *ses* bilgisinde gözlenen *ş-l* nöbetleşmesi bilindiğine göre, **il-*, *iş-kelimelerini*, aynı kök eylemin lehçe biçimleri olarak görmek gerekir. Ayrıca Şor-. *este-* 'duymak, işitmek' (ŞorS: 30), *işit--eşit-* eylemi için ilgiye değer bir başka veridir: *este* <**eş-te-* (pekiştirme eki).

emek

Emek sözü tarihî ve çağdaş Türk dili alanlarında belli başlı şu şekil ve anlamlarla tespit edilir: Uyg. *ämğäk* 'sıkıntı, eziyet, ızdırıp' (AYS: 305), Krh. *emgek* 'sıkıntı' (Ercilasun ve Akkoyunlu 2014: 637), *emgek* 'emek, mihnet, zahmet, eziyet, sıkıntı' (KrhTS: 91), Kıpç. *emgek* 'ıstırap, acı, eziyet' (KıpçTS: 73), *imgek* 'eziyet, zahmet' (KıpçTS: 110), Harz. *emgek* 'zahmet, eziyet, sıkıntı, zorluk, ağrı' (HATS: 171), *imgek* 'emek' (HATS: 259), Çağ. *ëmgek* 'emek, sıkıntı, eziyet' (ÇağTS: 334), *imgek* 'zahmet, emek, eziyet, sıkıntı' (ÇağTS: 526), *imek* 'zahmet' (ÇağTS: 525), ETT *emek gör -'emek sarf etmek, zahmet çekmek'* (TarS III: 1461), TT *emek* 1. 'bir işin yapılması için harcanan beden veya kafa gücü'; 2. 'beden ve kafa gücü harcanarak yapılan uzun ve zahmetli çalışma, sa'y, ceht' (MBTS: 845), Türkm. *emgekle-* 'hastalanmak', *emekli* 1. 'hastalıklı, hasta'; 2. 'ıstıraplı, azaplı, dertli' (Türkm-TürkS: 200), Azb. *emek* 'çalışma, bir işin

yapılmasında sarf edilen beden ve zihin gücü' (AzbtS: 373), Kırg. *emgek* 'emek', Kzk. *eñbek* 'emek' (KTLS: 212), Kkalp. *eñbek ay.* (KkalpTTS II: 118), Kzn. *imgek* 1. 'bela, eziyet'; 2. zahmet, sıkıntı'; 3. 'asalak kimse' (KznTTS: 118), Kry. *emgäk, ömgek* 'emek, çalışma' (Kry -TürkS:61), Kmk. *emmek* 1. 'tasa, kaygı, külfet, telaş'; 2. 'acı, keder, elem, yürek acısı, ıstırap' (KmkTS: 120), Krç.-Malk. *emgek* 'azap, ıstırap, işkence' (Krç-MalkTS: 192), YUyg. *emgek* 'emek' (YUygTS: 112).

Emek kelimesinin *emge-* tabanından türediği açıktır. *Emge --imge-* tabanı ve genişlemiş şekillerinin geniş bir kullanılış alanı vardır: Uyg. *ämğan-* 'ızdırıp çekmek' (AYS: 306), *emgen-* 'acı çekmek, zahmet çekmek' (OTWF: 597), Krh. *emge-* 'emek çekmek, zahmet çekmek' (KrhTS: 91), *emge-* 'sıkıntı çekmek' (Ercilasun ve Akkoyunlu 2014: 637), *emgen-* 'yorulmak, sıkıntı çekmek' (Ercilasun ve Akkoyunlu 2014: 638), Kıpç. *emgen--emen-* 'emek çekmek, zahmet çekmek' (KİF: 460), *emen-* 'zahmet çekmek, emek çekmek', *emgen-* (I) 'acı çekmek, ıstırap çekmek', *emgen-* (II) 'zahmet çekmek, emek çekmek' (KıpçTS: 73), *imge-* 'zorluk çekmek', *imgen-* 'zahmet etmek, emek çekmek', *imget-* (I) 'emek verdirmek, çalıştırmak' (KıpçTS: 110), *imget-* 'zahmete sıkıntıya sokmak' (KıpçTS: 111), Harz. *emge-* 'zahmet, eziyet çekmek', *emgen-* 'zahmet çekmek, üzülme, eziyet çekmek, emek sarf etmek, yorulmak' (HATS: 171), *imge-* 'emek çekmek, zahmet çekmek', *imget-* 'zahmet çekmek', *imget-* 'zahmet vermek' (HATS: 259), Çağ. *ämge-* 'eziyet, acı çekmek', *ämgen--emgen-* 'zahmet çekmek, üzülme', *ämget--emget-* 'eziyet çektirmek, üzme' (ÇağTS: 334), *imgen-* 'zahmet çekmek, sıkıntıya düşmek, dert ve elem çekmek', *imget-* 'emek çektirmek, zahmet etmek' (ÇağTS: 526), *imgen* 'eziyet, zahmet' (TSD: 254) <*imge-n*, ETT *emen-* 'zahmet çekmek, emek çekmek' (TarS III: 1463), TT (ağ.) *emen-* 1. 'boş yere yorulmak, emek vermek, uğraşmak, didinmek'; 2. 'çok fazla emek vermek, çalışmak' (DerS V: 1734) <*emgen-*, Türkm. *emge-* 'çabalama, gayret etmek, zorluk çekmek' (Türkm-TürkS: 200), Kzn. *imgen-* 1. 'bazı azaları koparılıp garip halde kalmak'; 2. 'ruhen zayıflamak'; 3. 'çok çalışıp halden düşmek, zorlanmak, takatsız kalmak', *imget-* 1. 'bir uzvu zayıflatmak, sakatlamak'; 2. 'moral bozmak' (KznTTS: 118).

Emek sözünün kökenine ilişkin değerlendirmelerde tutarlılık göremeyiz. Eyuboğlu, *emek* kelimesini bir yandan *er-mek* > *emek* gelişmesiyle açıklarken bir yandan da *em 'ilâç'* ile ilişkilendirir (2004: 230). Gülensoy (KBS: 331) ise *emge-* eylemi için soru işaretiyle birlikte **em 'ilâç'+ge* -çözümlemesini yapar. Kaçalın (NSÇT: 934) de aynı eylem için *em 'ilâç'* ile ilgi kurarken *elige-* 'elemek' <*elig 'el'* örneğini göz önünde tutarak **emig+e-* şeklinde bir taban tasarlar. Ona göre addan eylem türeten +*ge-* eki olamayacağı için böyle bir çözümlemeye gidilmelidir. Addan eylem türeten bir +*GA-* ekinin varlığını şu türemelerle tanımlayabiliriz: *terge-* 'terletmek, damıtmak' (TSD: 546), *yövütke-* 'yardım etmek' (TSD: 711) <*yövüt 'yardım'*, *yolgaş-* 'rastlamak' (TSD: 704) <*yol+ga-ş-*. Nişanyan (SS: 161), Clauson (EDPT: 159), Tietze (TETTL: 161) ve Räsänen (VEWT: 42), *emge-* eyleminin yapısı için herhangi bir görüş ileri sürmezler. Sevortyan sözlüğünde *emek* için 'iş, emek' anlamında bir **em* kökünün tasarlanması da kabul edilemez (ESTY I: 273).

Şu tanıklar, *emge-* tabanının bir eylem kökünden geliştiğini kesin olarak gösterir: Harz. *em-* 'eziyet, zahmet çekmek' (KE: 188), TT(ağ.) *em-* (DerS V: 1740), bk.*em-- emen-* 'boş yere yorulmak, emek vermek, uğraşmak, didinmek' (DerS V: 1734). Bu bakımdan *emek* sözünün köken açıklamasını şu şekilde göstermek kaçınılmazdır: *emek* <*emgek*<*emge-k*<*emge-*<*em-ig+e-*.

ETT *emge* 'ezâ, zahmet' (TarS III: 1464)<*em-ge*, *em-* kökünden türemiş başka bir veri olarak dikkati çeker.

silk-

Eski Türkçe çağından beri *silk* – eyleminin lehçe ve ağızlarda yaygın bir söz olduğunu görürüz:

Uyg. *silk-* 'silmek, sallamak' (EDPT: 826), Krh. *silk-* 'silmek', *silkin-* 'tüyler ürpermek', *silkin-* 'bizzat (kendisi) silmek' (Ercilasun ve Akkoyunlu 2014: 824), Kıpç. *silk--silik-* 'silmek, silkelemek' *silkin-* 'silkinmek, sarsılmak' (KıpçTS: 237), *silk-* 'silmek' (KİF: 625-626), Çağ. *silk-* 'silmek, kakmak, sarsmak', *silkin-* 'silkinmek, sarsılmak' (ÇağTS: 989), Harz. *silk-* 'silmek, silkelemek, sallamak', *silkin--silkin-* 'silkinmek' (HATS: 523), ETT *silk-* 'silmek' (MN: 340), TT *silk-1.* '(üzerindekileri düşürmek için bir şeyi) sallamak, sarsmak, silkelemek'; 2. '(örtü, halı vb. için) çırpma, silkelemek'; 3. 'oynatmak, sarsmak, sallamak'; 4. mec. 'üzerinden atıp kurtulmak, bırakmak'; 5. argo. 'yolcuyu indirmek, silkelemek' (MBTS: 2797), TT ağ. *silke-* 'silmek' (DerS X: 3635), Azb. *silk- 1.* 'üzerindeki tozu, küçük şeyleri vs. düşürmek için bir şeyi kuvvetle sarsmak'; 2. 'ani bir hareketle sarsmak' (AzbTS: 1045), *silke-* 'silmek, kuvvetlice silmek' (AzTDK: 252), *silix-* 'çırpma' (AzbDL II: 494), Gag. *silk-* 'silkelemek' (GagTS: 218), Türkm. *silk- 1.* 'silmek, silkelemek'; 2. 'dürtmek' (Türkm-TürkS: 579), Kırg. *silk-* 'silmek' (KırgS: 655), Kzk. *silki-* 'silmek, sarsmak', *silkin-* 1. 'sarsılmak, silkinmek'; 2. mec. 'öfkelenmek, sinirlenmek' (Kzk-TürkS: 507), Kkalp. *silki-* ay. (KkalpTTS IV: 204), 1. Kzn. *sêlk-* 'silmek, silkelemek, çırpma, çalkalamak, sallamak' (KznTTS: 233), *sêlkên-* 1. 'titremek, kımıldamak, sallanmak, silkinmek'; 2. 'depreşmek, harekete geçmek'; 3. 'bir yere sağlamca bağlanmadığı için oynamak'; 4. 'engebeli yerde sarsılmak'; 5. 'faal davranmak' (KznTTS: 237), Kırg. *silk-* 'silmek' (Kry-TürkS: 99), Kmk. *silk-* 'silmek, silkelemek' (KmkTS: 296), Krç.-Malk. *silk-* 'sallamak', *silkin-* 1. 'sallanmak, yalpalanmak'; 2. 'atılmak, fırlamak'; 3. 'ilerlemek, ileri gitmek'; 4. 'acele etmek, çabuk davranmak' (Krç.-MalkTS: 348), YUyg. *silki-* 'silmek, sallamak', *silkin-* 'sallanmak, ırganmak' (YUygTS: 353), TT. *silkele-*, *silk-*, Azb. *silkälä-ay.*, Başk. *hilkit-* ay., Özb. *silkälä-*, *silkit-* ay. Türkm. *silk-*, *silkele-* ay., YUyg. *silki-*, *silkit-* ay. (KTLS I:780-781), Alt. *silki-* 'silkelemek' (Alt-TürkS: 154), Tel. *silki-* 'silmek', *silkin-* 'silkinmek' (TelS: 99), Hks. *sîlik-* '(toz) silmek, silkelemek' (Hks-TürkS: 444), Şor. *silgi-* 'silmek, silkelemek, sarsmak' (ŞorS: 93), Tuv. *silgi-* 'silmek, sallamak' (TuvTS: 93).

Silk - eyleminin kökeniyle ilgili olarak Clauson (EDPT: 826) ve Räsänen (VEWT: 422) bir görüş ileri sürmemişlerdir. Gülensoy (KBS: 781), Nişanyan (SS: 558) ve Eyuboğlu(2004: 600) ise *sil* -'temizlemek' fiiliyle ilgili kurarlar. Türkm. *sıl*- 'silme' (Türkm-TürkS: 575) tanıklığında birincil uzun ünlülü olduğu gözlenen *sil* - eyleminin (ayr.bk.TDBUÜ: 186) *silk*- eylemine kök olarak düşünülmesi mümkün değildir. Sevortyan sözlüğünde de *silk*- için anlamlandırılmamış bir **sil* kökü tasarlamakla yetinilmiştir (ESTY VII:277).

Perşembe-Ordu ağzından derlenmiş şu veri *silk* - eyleminin köküne ışık tutar: *sil* -'silme': *Hasan bizim dutları silecek* (DerS X: 3636). Ayrıca aynı kökten - DA - pekiştirme ekiyle türemiş TT (ağ.) *silte*~*siltele*- 'silkelemek' (DerS XII: 4696), Türkm. *silte*- 'bir şeyi hızla sallamak, silkelemek' (Türkm-TürkS: 575), Azb. (ağ.) *silte*- 'silkelemek' (AzbDL II: 495) eylemiyle Çuv. *sille*- 'silme, silkelemek, sallamak, sarsmak, tir tir titremek, zangırdamak, vurmak, dövmek' (Çuv-TürkS: 189)<**sil-le* (sıklık fiilleri türeten ek), *silk*- tabanının kökünde -k- ekiyle pekiştirilmiş bir *sil*- 'sallamak' eylemini düşünmemiz gerektiğini kesinleştiren öteki delillerdir.

KISALTMALAR VE KAYNAKÇA

ağ.: ağız biçimi	Harz. Harezmi Türkçesi	Osm.: Osmanlı Türkçesi
Alt.: Altay Türkçesi	Hks. Hakas Türkçesi	Özb.: Özbek Türkçesi
AT: Ana Türkçe	Kırg.: Kırgız Türkçesi	Saha.: Saha (Yakut) Türkçesi
ay.: aynı anlamda	Kkalp.: Karakalpak Türkçesi	SUyg.: Sarı Uygur Türkçesi
Azb.: Azerbaycan Türkçesi	Kmk.: Kumuk Türkçesi	Şor.: Şor ağız
Başk.: Başkurt Türkçesi	Krç. - Malk.: Karaçay- Malkar Türkçesi	Tat.: Tatar Türkçesi
Çağ.: Çağatay Türkçesi	Türkçesi	Tel.: Teleüt ağız
Çuv.: Çuvaş Türkçesi	Krh.: Karahanlı Türkçesi	TT: Türkiye Türkçesi
ET: Eski Türkçe	Kry.: Karay Türkçesi	Tuv.: Tuva Türkçesi
ETT: Eski Türkiye Türkçesi,	Kzk.: Kazak Türkçesi	Türkm.: Türkmen Türkçesi
Eski Anadolu Türkçesi	Kzn: Kazan Türkçesi, Kazan	YUyg.: Yeni Uygur Türkçesi
Gag.: Gagauz Türkçesi	Tatar Türkçesi	
- Alt-TürkS : *Altayca-Türkçe Sözlük* (1999), (Hz.: Emine GÜRİSOY-NASKALI ve Muvaffak DURANLI), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- AY III: ÖLMEZ, Mehmet (1991), *Altun Yaruk III. Kitap (=5. Bölüm)*, Ankara: Odak Ofset.
- AYS: AYAZLI, Özlem (2012), *Altun Yaruk Sudur, VI. Kitap, Karşılaştırmalı Metin Yayımları*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- AzbDL: *Azerbaycan Dialektoloji Lügati I* (1999), *II* (2003), (Red.: M. Ş. ŞİRELİYEV ve M. İ. İSLAMOĞLU), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- AzbTS: ALTAYLI, Seyfettin (1994), *Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü I- II*, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- AzTDK: HACALOĞLU, Recep ALBAYRAK (1998), *Azeri Türkçesi Dil Kılavuzu (Güney Azeri Sahası Derleme Deneme Sözlüğü)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- ÇağTS: ÜNLÜ, Suat (2013), *Çağatay Türkçesi Sözlüğü*, Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.

- Çuv-TürkS: BAYRAM, Bülent (2007), *Çuvaş Türkçesi- Türkiye Türkçesi Sözlük*, Konya: Tablet Yayınları.
- ÇuvS: PAASONEN, H. (1950), *Çuvaş Sözlüğü*, İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- DS: TDK (1963- 1982), *Derleme Sözlüğü I- XII*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- EDPT: CLAUSON, Sir Gerard (1972), *An Etymological Dictionary of Pre- Thirteenth Century Turkish*, Oxford: Oxford University Press.
- ERCİLASUN, Ahmet ve Ziyat AKKOYUNLU (2014), *Kâşgarlı Mahmud, Dîvânü Lugâti't-Türk, Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ESTY: SEVORTYAN, E.V. (1974-2003), *Etimologičeskiy slovar' tyurkskiy yazıkov I-VII*, Moskva.
- EYUBOĞLU, İsmet Zeki (2004), *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*, Ankara: Sosyal Yayınlar.
- GagTS: *Gagauz Türkçesinin Sözlüğü* (1991), (Akt.: Abdülmecit DOĞRU- İsmail KAYNAK), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- HATS: ÜNLÜ, Suat (2012), *Harezm-Altınordu Türkçesi Sözlüğü*, Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.
- Hks-TürkS: *Hakasça- Türkçe Sözlük*, (Hzl: Emine GÜRSOY NASKALI vd.), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KBS: GÜLENSOY, Tuncer (2007), *Türkiye Türkçesindeki Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KıpçTS: TOPARLI, Recep vd. (2003), *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- KırgS: YUDAHİN, K. K. (1988), *Kırgız Sözlüğü I- II*, (Çev.: Abdullah TAYMAS), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KİF: ÖZYETGİN, A. Melek (2001), *Ebü Hayyân, Kitâbu'l-İdrâk li Lisâni'l Etrâk, Fiil: Tarihî-Karşılaştırmalı Bir Gramer ve Sözlük Denemesi*, Ankara: KÖKSAV Yayınları.
- KkalpTTS: *Karakalpak Tilinin Tüsindirme Sözlüğü I- IV* (1982- 1992), Nökis: Karakalpakstan Baspası.
- KmkTS: PEKACAR, Çetin (2011), *Kumuk Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Krç-MalkTS: TAVKUL, Ufuk (2000), *Karaçay- Malkar Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KrhTS: ÜŞENMEZ, Emek (2010), *Karahanlı Türkçesinin Sözlüğü*, İstanbul: Doğu Kitabevi Yayınları.
- Kry-TürkS: ÇULHA, Tülay (2006), *Karaycanın Kısa Sözcük Varlığı (Karayca- Türkçe Kısa Sözlük)*, İstanbul: Kebikeç Yayınları.
- KTLS: ERCİLASUN, Ahmet Bican vd. (1991), *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- KTSV: A.K. BOROVKOV (2002), *Orta Asya'da Bulunmuş Kur'an Tefsirinin Söz Varlığı (XII.-XIII. Yüzyıllar)*, (Ruşçadan Çevirenler: Halil İbrahim USTA, Ebülfez Amanoğlu), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kzk-TürkS: KOÇ, Kenan vd. (2003), *Kazak Türkçesi- Türkiye Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- KznTTS: ÖNER, Mustafa (2009), *Kazan- Tatar Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- LL: ŞEYHÜLİSLÂM MEHMED ESAD EFENDİ, *Lehçetü'l- Lügat*, (Hzl.: Ahmet Kırkkılıç), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- LO:AHMET VEFİK PAŐA (2000), *Lehce- i Osm n *, (Hzl.: Recep Toparlı), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- MBTS: AYVERDİ, İlhan (2005), *Misalli Büyük Türkçe Sözlük I- III*, İstanbul: Kubbealti NeŐriyatı.
- ML: BARUTÇU ÖZÖNDER, F. Sema (1996), 'Ali Őir Nev yi, *Muh kemet 'l- Luğateyn, İki Dilin Muhakemesi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- MN: CANPOLAT, Mustafa (1982), *Mecm at 'n-Nez 'ir*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- NS T: *Nev y 'nin Sözleri ve Çağatayca Tanıklar*, (Hzl.: Mustafa S. KAÇALIN), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- OrhTG: TEKİN, Talat (2000), *Orhon Türkçesi Grameri*, Ankara: Sanat Kitabevi.
- OTWF: ERDAL, Marcel (1991), *Old Turkic Word Formation I- II*, Wiesbaden:Harrasowitz.
- OYTSV: TULUM, Mertol (2011), *17. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
-  HTS: ARIKOĒLU, Ekrem (2005), * rnekli HakaŐa- Türkçe Sözlük*, Ankara: Ak aĒ Yayınları.
-  zb-Türk K: YAMAN, ErtuĒrul ve Nizamiddin MAHMUD (1998), * zbek Türkçesi- Türkiye Türkçesi ve Türkiye Türkçesi-  zbek Türkçesi KarŐılıklar Kılavuzu*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- SS: NIŐANYAN, Sevan (2009), *Sözlerin SoyaĒacı Türkçenin Etimolojik S zl Ē *, İstanbul: Everest Yayınları.
- ŞorS: KURPEŐKO TANNAGAŐEVA, N. N. ve Ő kr  Hal k AKALIN (1995), *Şor S zl Ē *, Adana:  ukurova Üniversitesi Basımevi.
- ŐS: ŐEYH SÜLEYMAN EFENDİ-Yİ BUH R  (H. 1298), *LuĒat- i  ağatay ve T rk - yi Osman *, İstanbul: Mihran Matbaası.
- TarS: TDK (1963- 1972), *Tarama S zl Ē  I- VIII*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TDBU = TEKİN, Talat (1995), *Türk Dillerinde Birincil Uzun  nl ler*, Ankara: T. C. Kültür BakanlıĒı- Simurg.
- TeIS: RYUMINA- SIRKAŐEVA, L. T. ve N. A. KU IĒAŐEVA (2000), *Teleüt AĒzı S zl Ē *, ( ev.: Ő kr  Haluk AKALIN ve  aŐegin TURGUNBAYEV), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TETTL I: TIETZE, Andreas (2002), *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi LuĒatı I (A-E)*, İstanbul- Wien: Simurg Yayınları.
- TETTL II: TIETZE, Andreas (2002), *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi LuĒatı II (F-J)*, Wien.
- TSD: PA ACIOĒLU, Burhan (2006), *VIII-XVI Yüzyıllar Arasında Türkçenin Sözcük DaĒarcıĒı*, Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- TuvTS: ARIKOĒLU, Ekrem ve Klara KUULAR (2003), *Tuva Türkçesi S zl Ē *, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- T rkm- T rkS: *Türkmence- Türkçe Sözlük* (1995), (Hzl.: Talat TEKİN vd.), Ankara: Simurg Yayınları.
- Türk-SahaS: VASILIEV, Yuriy (1995), *Türkçe-Sahaca (Yakutça) Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- VEWT: R S NEN, Martti (1969), *Versuch eines etymologischen Wörterbuchs der Türksprachen*, Helsinki.
- YILMAZ, Emine (2002), * uvaŐa çok Zamanlı Morfoloji*, Ankara: Grafiker Yayınları.

YUygTS: NECİP, Emir Necipovic (1995), *Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü*, (Çev.: İklil KURBAN), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.